

HİNT-TÜRK MASAL İLİŞKİLERİ¹ (2)

İptidailerin, çocuklarını nazardan, talin kıskançlığından korumak için, onlara hoş olmayan adlar koydukları sık sık görülür. Bir ailede fazla çocuk ölmüş olursa, yaşayan çocuklardan birine, mesela pislik adı korlar ki şeytanın fena kudreti onu kıymetli addederek alıp götürmesin. Fakat ahlaki bir tezat çifti olan iyi ile kötü'nün hiçbir pratik adlandırmada geçmemesi ve bunların birer birer şairane buluş olması muhtemeldir; belki de bunlar masal teması olarak yukarıda zikrolunan İran efsanesi ile yani Ön Asya'nın prehistorik düalizmiyle: iyi ve kötü tanrı ikiliği ile ilgilidir.

Herhalde, bu masal motiflerinin dahi, çok eski bir zamanda mevcut olduğu tespit olunmuştur. Malum olduğu gibi bir klasik Eti masalı vardır ki, bunun Huri'lere ait bir tasavvura kadar geri gitmesi muhtemeldir; işte bu masaldan bu adlar zikrolunmaktadır. Maalesef bu masal o kadar 'fragment' şeklinde bize kadar gelmiştir ki, muhtevasının yeniden kurulmasına imkân olmadığı gibi, bizce bilinen 2 kardeş masalı ile ilgilendirilmesine de imkân yoktur. Muhtevası, meslektaşım Güterbock tarafından bana şu şekilde bildirilmektedir.²

İyi ve fena insanlar hakkında, mükâfat ve ceza hakkında bir girişten sonra, imtisal numunesi olarak şu hikâye anlatılıyor: denize yakın Şudul şehrinde (deniz seyahati) bulunan bir zenginın çocuğu olmuyordu. En yaşlı kimseler bu adamın yanında toplandılar, yemeğe oturdular.

Çocuk doğumunda âdet olduğu gibi hediyeler getirdiler. Fakat adı Apu olan zengin bunlara ikram etmedi ve ayağında çizmeler olduğu halde, karısı da giyimli olduğu halde beraberce gidip yattılar. Apu güneş Tanrısı için bir kuzu aldı. Güneş Tanrısı gökten indi ve ona ne istediğini sordu; ona kanıncaya kadar içip sonra karısıyla yatmadığını sağlık verdi. Apu böyle hareket etti. Güneş Tanrısı muvaffakiyetinden memnun göğe geri döndü. 9 ay sonra bir oğlu oldu. Apu ona: 'fena' adını taktı ve bunu şöyle izah etti: 'Tanrılar doğru yolu tutunca (tutmayınca) ona fena adını vermek lazımdır.' Kadın bu sefer bir ikinci oğlan (ikiz) doğurdu. Sütüne de bu çocuğa, biraz öncekine benzer bir sebeple, 'iyi' adını taktı. Erkek kardeşler büyüdüler; birer erkek oldular (baba öldü) ev

---

¹ AÜ, DTCF Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Eylül 1942, Ankara. (Çev: Necip Üçok)

²Keilschrifturkunden aus Boğazköy XXIV No 3 de çıkarılmıştır.

yıkıldı. ‘Fena’³ şöyle dedi: Tanrıların ayrı oturması, mesela Güneş Tanrısının Sıpar da oturması gibi... ayrı oturalım. Sığır, boğa, inek, koyun... gibi mirası paylaşmaya başladılar. Güneş Tanrısı, inek büyüsün ve doğusun diye vaatte bulundu.

Bir Çin masal tipinde iki erkek kardeş mirası aralarında taksim eder: büyük kardeş, biricik ineği kendine alıkoymakla küçük kardeşini zarara sokar; buna rağmen küçüğü muvaffakiyetli olur⁴. Bin bir Gece’de, İran da Tatarlara da⁵ iki kardeş en küçük kardeşlerini, miras işinde aldatır; ama bunlar sefaletе düşerler, iyi olan en küçük kardeş tarafından arka arkaya birkaç kere kurtarılırlar ve ondan hediyeler alırlar; fakat her defasında kardeşleri, kıskançlıktan onu mahvetmek isterler, onu hapse atar, bir deniz seyahatinde boğmaya teşebbüs ederler, vs. Nihayet en küçük kardeş, onu kardeşleri tarafından yaralanmış, bir bahçede yatar gören bir prenses tarafından kurtarılır (mukayese ediniz: I deki sahne) prenses o kardeşleri köpeğe kalbedir. Kardeşler arasında miras taksimine dair bu Eti, modern Çin ve Ön Asya motiflerinin birbiriyle karabet taşımasına zaruret yoktur; şimdiye kadar, arada bulunması icap eden vasıta parçalar tamamen mevkuttur.

Fakat bu iki karakteristik ad, başka bir Hint hikâyesinde de geçmektedir⁶: ‘fena niyetli’ ve ‘iyi niyetli’ adlarını taşıyan iki dost, vatana bir hazineyi getirir ve onu müştereken bir yere gömer. Sonra fena niyetli, hazineyi çalar, iyi niyetli ile hazinenin gömülü olduğu yere gider ve iyi niyetliyi, hazineyi çalmakla itham eder. Bunun mahkeme huzurunda bir tanrı hükmü ile ispat etmek ister ve babasını, boş bir ağaç içinden bir ses çıkararak tanrı sesini taklit etmeye ve böylece kendi tarafını iltizama sevk eder. Ama iyi niyetli ağaca ateş verir ve baba yakalanır malum olduğu üzere, iki gezicide de bir hazine rol oynamaktadır; fakat bu orta çağ Hint muzhikesi, karabet arz etse bile I yahut VI ile ancak uzaktan akrabadır.

---

³ (88 a.) Bu hateme, Friedrich tarafından *Orientalia*’da da tercüme edilmiştir. Roma N. S. IX, S. 207, Not 1.

⁴ Eberhard No 30, mukayese ediniz: 26 f.

⁵ Radloff IV, 250 ff. A. Christensen, *Märchen aus Iran*, Jena 1939 No 34

⁶ *Pancatantra* I, 19; Benfey I, 275. *Sukasaptati* 50. Winternitz. *Geschichte der Indischen Literatur*. III. Leipzig 1920. S. 345.

İki kardeş masalının modern bir Hint şeklinde iki kahraman tam işte bu adları taşımaktadır. Bu masalda bahse giriş, kör etme, kadın tanrı eliyle iyi olma motifleri bulunmaktadır⁷. Fakat bu, sahtekârlar hikâyesinin iki kardeş masalı ile karabetini ispat için kâfi değildir. Sanatkâr motifi, daha ziyade, merkez motifi zekâ provası olan⁸ hikâyedeki üç kardeş benzer. Öte yandan da toprak adamcığı⁹ nın bir Çin varyantında, bir ‘namuskâr’ ile yoldaşı ‘hissiz’ geçer: namuskâr, prensesi kurtarır, öteki tarafından kuyuya atılır, fakat bir cinin yardımı ile vaktinde vatana döner ve prensesle evlenir¹⁰ ve nihayet, bu gibi ad çiftleri aslı Khotan’da bulunan Budist bir Çin hikâyesinde mevcuttur. Bir babanın iki oğlu oluyor, ‘iyi çıkmış’ ile ‘kötü çıkmış’ çünkü anne gebe iken birinde iyi birinde de fena hevesler taşımış, her ikisi seyahate çıkıyor ve yanlarındaki yiyecek bitmek üzereyken, bir ağaca geliyorlar ve şimal, cenup, doğu ve batıdaki dallarından sıra ile su, yemek, elbise ve ziynetli eşya topluyorlar. Fena olan küçük kardeş ağaca biraz daha geç geliyor ve hırsından ağacın kökünü kesmek istiyor, meydana çıkıyor, onu ve arkadaşlarını öldürüyor.

Bu, Jātaka 493’ünbir varyantıdır: birtakım tüccarlar böyle bir ağacı yolları üzerinde buluyorlar; dört daldan atiyeleri alıyorlar, kökleri kesmek istiyorlar, fakat âlicenap kervancıları onlara yapmamalarını söylüyor. Bir demonlar sürüsü ağaçtan geliyor, kibar kervancıdan maada hepsini öldürüyor. Çin, Khotan, yahut ta aslen Hintli olan bu masal, bu Jātaka’yı iki kardeş motifi ile birleştirmektedir, onun içindir ki Chavannes onu No. 381’in yanına koymuştur. (Cilt IV, s.190 f; Hsien- yü- ching- Taisho Trip,4, 416 b-c) Pancatantra’nın biraz önce zikredilmiş olan sahtekâr masalı, gene Jainist tarzda tadil edilmiş bir varyantı hatırlatmaktadır: iki birader vatana döner, her biri ötekini kıskançlıktan öldürmek ve soymak ister.; fakat her ikisi de pişman olur ve bu pişmanlık duygusu ile parasını suya atar. Parayı bir balık yutar, balık iki kardeşin kız kardeşlerinin karşısına çıkarılır ve bu kız kardeş, hizmetçisi tarafından kıskançlıktan öldürülür¹¹.

Böylece bir masal tipinden ötekine götüren münferit motifler vardır. Öyle ki, masal araştırması (mesela Cosquin’in *Contes indiens et l’Occident*’i gibi), aslına bakılırsa, hiçbir zaman

---

⁷ Bolte-Polivka II, 430 Natess Sastri’ye göre.

⁸ Wesselski, *Mittelalter* No 37. Radloff III, 389; Bin bir Gece (Henning 23,5)

⁹ Eberhard 122, masal tipi 301.

¹⁰ ‘Herhalde Ming zamani için ispatı mümkün’ Eberhand. Fakat ne zamandan beri her iki adın teferruatı tespit edilebilir?

¹¹ Leumann. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 41, 602.

bir sona erişemez. Fakat: ‘kıskançlık yüzünden bir yoldaş yahut bir kardeş tarafından kör edilme’¹² için şimdiye kadarki toplama ve icmal bir dereceye kadar kifayet eder kanaatindeyiz.

Hiç olmazsa şu denebilir: bugünkü araçlarla bunlara bağlanabilecek masallar henüz bulunmamıştır. Şu kadarının açıklıkla meydana çıktığını ümit ediyoruz: Yalnız Budist 2 kardeş masalını Avrupanın iki gezici masalı ile mukayese etmek yeterli değildir. Bize kadar muhafaza edilmiş bütün masal ve motiflerin basit bir şeceresini kurmak ta mümkün değildir. Ancak daha geniş surette gerilmiş bir çerçeve içine motiflerin çeşitli masal tiplerine, çeşitli şekilleriyle geçmesi keyfiyeti bir dereceye kadar açık bir tarzda gösterilebilir. Finlilerin tasavvuruna göre VI, I’in kaynağı iken biz sonuç olarak, aşağıdaki yaklaşık şemayı çizmeye ve bunun daha fazla araştırılmasını teklif etmeye eğilimliyiz.

---

¹² Handwörterbuch I, 271, VI. Ve III numaralı masalları, aralarındaki ilgiyi nazarı itibara almaksızın mütalea etmektedir. Masal motifi S. 165 bizim III, IV, A, VI numaralı masallarımızı münakaşa etmeden saymaktadır.